

До цього видання включено кращі, найбільш поширені загадки українського народу, в яких виразно відбиваються його дотепність, гумор, особливості художнього світосприймання.

*Упорядкування
та вступна стаття
І. П. Березовського*

ЗАГАДКИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

У багатющій скарбниці української народнопоетичної творчості одно з важливих місць належить загадкам. Це — стислі поетичні вислови, в яких у завуальованій, алегоричній формі зображені різні предмети та явища. Загадки звернені до слухачів (читачів) і вимагають від них розкриття алегорії — розгадування.

Загадки живуть у повсякденному побуті народу, головним чином як культурна розвага, як джерело розвитку (особливо в молодого покоління) кмітливості, тямучості, уважності. Твори цього характерного жанру народної пое-

зії мають велике виховне значення, зокрема як засіб стимулювання художньої уяви людини в процесі пізнання життя, прищеплення їй поетичного погляду на світ.

Загадки дуже тісно пов'язані з суспільною практикою людини, її трудовою діяльністю.

Це зумовило одну з найсуттєвіших їх рис — здатність відгукуватися на все, що потрапляє в сферу спостереження трудівника. Особлива роль при цьому належить елементам нового в повсякденному житті та побуті людини, яке своєю яскравістю та незвичайністю в першу чергу впадає їй в око, викликаючи потребу його освоєння, пізнання й естетичної оцінки.

Відбиваючи практику трудової діяльності, загадки поступово стали скарбницею народного досвіду, постійно збагачуючись і вдосконалюючись як за змістом, так і за художньою формою.

Предметом художнього відтворення в загадках українського народу є навколишній світ в широкому його розумінні — від зоряного неба, оточуючої природи, картин трудового життя і родинного побуту аж до абстрактних, загальних, збірних понять (радість, сон, тінь, біда, молодість), явищ з громадського життя тощо.

Значне місце в українських народних загадках посідає тема природи. В цих творах виявився наївний погляд людини на світ, намагання пізнати його за допомогою аналогії, порівняння з іншими відомими їй предметами та явищами. Щедро представлена в загадках сама людина, її матеріальне життя. Чималий за обсягом цикл народних загадок про трудовий процес — господарський інвентар, знаряддя виробництва, техніку і засоби пересування. Особливе місце серед цих творів посідають теми виробничого життя народу, зокрема сільського госпо-

дарства. Окрему групу становлять загадки, в яких відображено духовне життя людей — освіта, музика, звичаї, абстрактні збірні поняття та інше.

Велике художнє значення загадки зумовлено не лише і не стільки широтою, багатством тем, що їх обіймає цей жанр народної поезії, як насамперед різноманітністю його художніх форм, своєрідністю художнього відтворення дійсності. В основі художньої структури багатьох загадок часто лежить колоритна метафора, образне порівняння, барвистий оксиморон¹, які своєю асоціативною двоплановістю надають творам певної грайливості, активно збуджують художню уяву людини. Властива загадці і діалогічна побудова, що збагачує, урізноманітнює форми художнього виразу думки, свідчить про

¹ Оксиморон — стилістичний зворот, за допомогою якого підкреслюють поєднання несумісних рис в явищах і предметах. Напр., солодка скорбота.

багату художню фантазію творців загадок.

Широку, дещо окрему групу, яка, проте, не випадає з загальної картини розвитку жанру, становлять загадки, побудовані у формі запитання. Ця форма є переважаною у творах даного жанру.

Характерним для багатьох загадок є їх особливе гумористичне звучання, що досягається головним чином шляхом співставлення різнопланових, здавалося б, несумісних рис та особливостей окремих предметів чи явищ життя, нарочито підкресленою складністю предмета загадки і водночас надзвичайною простотою, несподіваністю відгадки.

Загадки, створені народом після Жовтневої революції, відзначаються своїми особливостями. Продовжуючи в якійсь мірі традиційну тематику, радянські загадки разом з тим виразно наголошують на питаннях суспільного життя, політичної боротьби нашого народу за зміцнення соціалі-

стичної держави; поруч з творами інших жанрів народної творчості вони є активним засобом пропаганди радянського способу життя, гострою зброєю боротьби за ствердження передового, прогресивного.

Помітно розвиваються в радянський час загадки про різні наукові поняття, які раніше в умовах суцільної неписьменності трудового народу в дореволюційній Росії не могли бути предметом широкого художнього відображення в народній творчості. Значного поширення набувають нині загадки на теми писемності, географії, нової техніки, елементів нового в духовному житті народу. З точки зору особливостей художньої форми в радянський час активно створюються загадки типу щарад, анаграм¹, головоломок, помітно

¹ Анаграма — переміщення літер в слові для утворення іншого слова. Напр., куб — бук.

посилюється тенденція до ритмічної організованості твору засобами поетичної строфи та ін.

При упорядкуванні даного збірника ставилося за мету дати в руки масового читача вибрані, найхарактерніші зразки українських народних загадок. Чулові, багаті змістом і різноманітні за своєю художньою формою українські народні загадки поруч з творами інших жанрів фольклору сяють самоцвітами поезії, буйної, запашної, дотепної і хвилюючої, як і сама душа трудівника, найбільшого художника і філософа, творця всього прекрасного на землі.

І. Березовський

стичної держави; поруч з творами інших жанрів народної творчості вони є активним засобом пропаганди радянського способу життя, гострою зброєю боротьби за ствердження передового, прогресивного.

Помітно розвиваються в радянський час загадки про різні наукові поняття, які раніше в умовах суцільної неписьменності трудового народу в дореволюційній Росії не могли бути предметом широкого художнього відображення в народній творчості. Значного поширення набувають нині загадки на теми писемності, географії, нової техніки, елементів нового в духовному житті народу. З точки зору особливостей художньої форми в радянський час активно створюються загадки типу шарад, анаграм¹, головоломок, помітно

¹ Анаграма — переміщення літер в слові для утворення іншого слова.
Напр., куб — бук.

посилюється тенденція до ритмічної організованості твору засобами поетичної строфи та ін.

При упорядкуванні даного збірника ставилося за мету дати в руки масового читача вибрані, найхарактерніші зразки українських народних загадок. Чулові, багаті змістом і різноманітні за своєю художньою формою українські народні загадки поруч з творами інших жанрів фольклору сяють самоцвітами поезії, буйної, запашної, дотепної і хвилюючої, як і сама душа трудівника, найбільшого художника і філософа, творця всього прекрасного на землі.

І. Березовський

стичної держави; поруч з творами інших жанрів народної творчості вони є активним засобом пропаганди радянського способу життя, гострою зброєю боротьби за ствердження передового, прогресивного.

Помітно розвиваються в радянський час загадки про різні наукові поняття, які раніше в умовах суцільної неписьменності трудового народу в дореволюційній Росії не могли бути предметом широкого художнього відображення в народній творчості. Значного поширення набувають нині загадки на теми писемності, географії, нової техніки, елементів нового в духовному житті народу. З точки зору особливостей художньої форми в радянський час активно створюються загадки типу шарад, анаграм¹, головоломок, помітно

¹ Анаграма — переміщення літер в слові для утворення іншого слова. Напр., куб — бук.

посилюється тенденція до ритмічної організованості твору засобами поетичної строфи та ін.

При упорядкуванні даного збірника ставилося за мету дати в руки масового читача вибрані, найхарактерніші зразки українських народних загадок. Чулові, багаті змістом і різноманітні за своєю художньою формою українські народні загадки поруч з творами інших жанрів фольклору сяють самоцвітами поезії, буйної, запашної, дотепної і хвилюючої, як і сама душа трудівника, найбільшого художника і філософа, творця всього прекрасного на землі.

І. Березовський

Загадки

I

1. У світі одна, всім потрібна вона.
2. Перед ким ми завжди в боргу?
3. Хто вранці ходить на чотирьох,
удень на двох, а ввечері на трьох?
4. Ношу їх багато років, а ліку їм
не знаю.
5. На одному камені дві змії лежать.

I

1. У світі одна, всім потрібна вона.
2. Перед ким ми завжди в боргу?
3. Хто вранці ходить на чотирьох,
удень на двох, а ввечері на трьох?
4. Ношу їх багато років, а ліку їм
не знаю.
5. На одному камені дві змії лежать.

6. Двое рідних дітей межа перебила.
7. Кругле озерце ніколи не замерзає.
8. Ні колода, ні пень —
Лежить цілий день,
Не копає, не косить,
А їсти просить.
9. Два брати через гору живуть і
ніколи один до одного в гості не хо-
дять.
10. Солоне, а не сіль, біжить, а не
річка, блищить, а не золото. Коли б
угадати та менш його знати.
11. Завжди в роті, а не проковтнеш.
12. Віконниці то зачиняються, то від-
чиняються.
13. Повен хлівець білих овець.

14. Крутиться-вертиться, а в ополон-
ку не впаде.
15. Стоїть погрібець, а в ньому два
ряди яєць.
16. Що воно за штука, що день і ніч
стука?
17. Живуть п'ять братів, один дру-
гого менший.
18. В хлівці два ряди баранців, і всі
біленькі.
19. У двох матерів по п'ять синів, у
кожного своє ім'я.
20. Зверху гай, під гаєм моргай,
під моргаєм сліпко, під сліпком видко,
під видком нюхко, під нюхком цапко.
21. Хороше бачить, а сліпий.
22. Що старше від розуму?

23. Що в світі найшвидше?
24. У вогні не горить, у воді не тоне.
25. Встали раненько,
Пустили її в шілину маленьку;
Поки село обійшла —
В двері не ввійшла.
26. Ні се ні те, а кожному треба,
і кожний має та ніхто не вгадає.
27. Нас не було — воно було,
Нас не буде — воно буде;
Ніхто ні в кого його не бачив,
А в кожного є.
28. Ішло два ченці, жало два жінці.
Питаються два ченці: «Чи муж із жоною, чи брат із сестрою?» — «Не муж із жоною, не брат із сестрою, а його мати та моїй матері за свекруху була».
29. Ішли два батьки і два сини і найшли три апельсини, а як поділились,

- то попало по одному. Як вони зуміли поділитись?
30. Одного батька і однієї матері дитина, а нікому з них не син.
31. Ішов брат із сестрою і муж із жоною та найшли трое яблук, і всім по цілому припало.
32. У двох сліпих був брат Іван, а в Івана братів не було. Хто були сліпі?
33. На якому острові всіх його людей обрали до Верховної Ради?
34. Я морозу не боюся,
А хто змерзне — я сміюся...
Бабу гріє не кожух,
А веселий, теплий дух.

II

35. Що то за птиця долетіла до Місяця?

36. Баба яга,
Виломлена нога,
Весь мир годує,
А сама голодна.

37. По залізу залізо біжить, а під залізом дерево лежить.

38. Зуби має, а їсти не просить.

39. Маленький, кривенький ціле поле перебіжить.

40. Ніг багато, а додому на спині йде.

41. В четверть зріст,
Крючком хвіст,
За день ниву з'їсть.

42. Літом служить, а зимою зуби сушить.

43. Зігнутий в дугу,
Літом на лузі,
А зимою на крючку.

44. Трави вхоплю — зуби натуплю,
Піску вхвату — знову нагострю.

45. Хто трьома зубами сіно їсть?

46. Крил не має, а навколо Землі і Місяця літає.

47. Внизу роги, а на версі хвіст.

48. Зубів багато, а само не їсть; усе
хватає, а собі нічого не залишає; де
пройшло, там чисто стало.

49. Летять гуски, дубові носки, ле-
тять і гомонять: «То-то ми, то-то ми!»

50. Стоїть між двома дубами
І клацає зубами.

51. Чотири кози на одній нозі.

52. Приїхали гості.
Стали на помості.
Розіп'яли, розставили
Свої руки-кості.

53. Білий пес на воду бреше.

54. Ростом невеличка,
Ні звір, ні птичка,
А землю рие,
Будинок буде.

55. Дерев'яний хвіст, залізний рот.

56. Між двома дубами
Зав'язло теля зубами.

57. Кланяється, кланяється,
А прийде додому — розляжеться.

58. Сам худ,
А голова з пуд.

59. Маленький Макарчик
Усім людям підрядчик.

60. Ой взялась кума за діло,
Зашуміло, загуділо,
Іла-їла дуб-дуб
Та зламала зуб-зуб.

61. У лозі на одній нозі Свирид крупу
дере.

62. Сучка-мандрівка
Де не стане, там і дірка.

63. Крута гора,
Що не крок, то й нора.

64. Хто має голову, за все тіло важчу?

65. Ходжу на голові, хоч я і на ногах,
ходжу босий, хоч я і в чоботях.

66. Сидить котик під лавкою,
Замурзався сметанкою.

67. Брів болотом
З роззявленим ротом.

68. Хата — не хата, вікон багато, е
куди влізти, та нікуди вилізти.

69. Живу я од вітру й води, сам не
ім, а тобі їсти даю.

70. У коморі при куточку
Висить смерть на кілочку.

71. Стоїть дуб дуплинаний,
Нікому не винуватий.

Не жне, не молотить,
А готовеє колотить.

72. Крилами махає, а полетіти не
може.

73. Впала стрічка через річку, поед-
навши береги.

74. Що у тиші завмирає,
А на вітрі оживає?
Як махає він руками,
Їдуть до нього з клумаками.

75. Біжить чечітка в нові ворітка;
вийшов чечик, дав їй мечик — вона й
стала.

76. Брат брата січе,
Біла кров тече.

77. Через воду всіх проводить,
А сам з місця вік не сходить.

-
78. У нашого Гаврила
Одна нога та крила;
Він не ходить і не літає,
Тільки крилами махає,
Тим батька і дітей годує.
79. Ходить пані по майдані,
Куди гляне — трава в'яне.
80. Тисяча братів підперезані одним
поясом.
81. Діряве рядно все поле покрило.
82. Під небом стояло,
Красою буяло.
Як прийшли з ножами —
Відлучили від мами.
83. Сини підперезані, а батько без
пояса.
84. Скільки на небі зірок,
Стільки на землі дірок

-
85. На березі сиджу, крізь клен
гляджу, діда за бороду скубу.
86. Крутосто-вертосто,
На йому хрестів зо сто.
87. Іхала пані
У срібнім жупані;
Як уїхала в сад,
Не вернулася назад.
88. Хата шумить, жителі мовчать.
Прийшли люди, жителів з собою за-
брали, а хата в вікна пішла.
89. Кину не палку, уб'ю не галку,
скубу не пір'я, їм не м'ясо.
90. Синє море хитається,
Білий заєць купається.
91. Маленький хлопчик плиг у гор-
щик та й гарчить.

92. Батько з лісу, мати з міста, а діти з городу.

93. Коло вуха завірюха, а в руках гвалт.

94. Усівся він на кладочку,
Бере собі по пряничку.
З двох рук дає дворотому,
За метр бере по злотому.

95. Хвостом воду бере — носом випускає.

96. Хто майстер на всі руки?

97. Серед села стоїть бочка вина.

98. Стоїть дід над водою
Да й колише бороною.

99. Чим більше з неї береш, тим більшою вона стає.

100. На однім поводу
Двадцять коней поведу.

101. І варила, і пекла —
Ані страви, ні тепла.

102. Город-городище з високим димарем
на все місто свище.

103. Крикнула вутка — на горі чутка,
збіглися дітки, та не одної матки.

104. На вогні мокне,
У воді сохне.

105. Така я велика, що й краю не маю.
Лежу собі тихо, нікого не займаю.
Тільки мені добрі люди
І день і ніч топчуть груди.

106. Сутула горбатий.
На силу багатий:
Сто коней не повезе,
Скільки він на собі понесе.

107. Лежить Гася, простяглася.
Як устане — неба достане.

108. Встане — вище коня,
Ляже — нижче курки.

109. Вісім дірок верчених, дев'ять дірок довбаних, а десяте кільце,— відгадай, що це?

110. Яке взуття в огні гнеться, а з ніг не скидається?

111. Бігло два пси,
Позадирали носи.

112. Одно каже: «Мені зимою лучче»,
друге каже: «Мені літом», а третє каже: «Мені хоч літо, хоч зима — переміни нема».

113. Кінь біжить,
Земля движить,
Із носа дим валить.

114. Лежить брус
На всю Русь.

115. Чим переснований світ?

116. Сам не бачить, не чує, а всім до рогу вказує.

117. Біжать чотири брати, і один другого не може догнати.

118. Чотири грає,
Два танцює,
Один сидить
І все чує.

119. Висить на стіні і в той же час падає.

120. Я хоч маленький, так удаленький, варто глянути на мене — і відразу знатимеш свій шлях.

121. Дерево та дріт
Кричать на весь світ.

122. Зуби маю, а зубного болю не знаю.

123. У землі було.
На заводі кувалося,
На коягоспних ланах
Розгулялося.

124. Швидко гризе,
Дрібно жує,
Само не ковтає,—
Хто відгадає?

125. Ходить полем з краю в край,
Ріже чорний коровай.

126. Що за диво пролетіло? —
Поле зразу почорніло.

127. Іде силач,
На нім ловкач,
За ним копач
Добувати калач.

128. Що лицюєм на всі боки.
І нове воно щороку?

129. Де йшла сотня косарів —
Вийшло п'ять богатирів;
Косять, в'яжуть заодно
І молотять на зерно.

130. Стука, грюка крутиться,
Нічого не боїться,
Рахує нам вік,
А не чоловік.

131. Не косар, а косить,
Не молотарка, а молотить,
Не віялка, а віє,
Не з руками, а в'яже —
Людям всю правду покаже.

132. Летів птах
Та на воду бах!
Води не змугив
І сам не полетів.

133. По полю бродить,
Зерно молотить,
Жне, косить —
Хліба не просить.

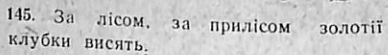

134. Біжить свинка,
Вирізана спинка,
Огляньтесь назад,
А й сліду не знать.
135. Іду-їду — ні коліс, ні сліду,
Обернуся — смерті боюся.
136. Ні корабель, ні човен,
Ні паруса, ні весла,
А пливе і не тоне.
137. І не сани, і не віз —
Іхать добре, аби вліз.
138. Тепла гармошка весь дім ogrіває.
139. Полотно, а не доріжка,
Кінь біжить сороконіжка.
140. Біжить корова,
Гладка, здорова,
Тікайте з дороги,
Бо візьме на роги.

III

141. Голубий шатер увесь світ накрив.
142. На чистому полі попутані коні,
І вузлики знати, га не можна
розв'язати.
143. Торох-торох, розсипався горох,
Почало світати—нема що збирати.
144. Ой за лісом, за прилісом золота
діжа горить.

146. Перша звечора, одна
Ходить краля чарівна.

147. За лісом, за прилісом червона
скибка має.

148. Ой за лісом, за прилісом, черво-
на гора сходить.

149. За горами, за лісами золотий кружок встає.

150. Насеред болота лежить кусок золота.

151. Всі його люблять, всі його чекають.
А хто подизиться — кожен скривиться.

152. На небі біліє, світить, а не гріє.

153. Гарне, добре, на всіх людей дивиться, а людям на себе дивитися не дозволяє.

155. Хто однаково всіх любить,
Всіх однаково голубить?
Кожний скося тільки гляне,
А обняти не достане.

156. Стоїть вище зводу.
Заглядає в воду.

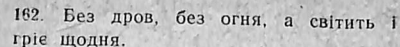
157. Один баранець пасе тисячі овець.

158. Вдень у небі гуляє,
А ввечері на землю сідає.

159. Повна піч паляниць, а посередині книш.

160. Що сходить без насіння?

161. Поле не міряне, вівці не лічені,
пастих рогатий.

163. Блакитний платок, рожевий клубок
По платку катається, людям усміхається.

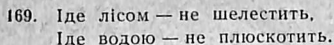
164. Стоїть дуб-вертолуб, на тім дубі-вертолубі сидить птиця-вертолиця, ніхто її не достане.

165. Золотий пішов, а срібний прийшов.

166. Пішла пані до льоху, насипала
гороху,
Іде пані з льоху — нема гороху.

167. Сам не біжить, а стояти не дозволяє.

168. Видно край, а до нього не ді-
йдеш.

170. Мету-мету — не вимету,
Несу-несу — не винесу.
Пора прийде — само вийде.

171. Зимою чорне, весною й літом зелене, а осінню жовте.

172. В зимі ся біліє, на яри зеленіє,
У літі квітне, восени жовтіє.

173. Надворі горою, а в хаті водою.

174. Без ніг, а біжить, без рук, а рукава має.

175. Стоїть корито,
Повне води налито.

176. Не море, не земля, човни не плавають, і ходити не можна.

177. Без рук, без ніг, а цілий світ
перейде.
178. Зроду рук своїх не має,
А узори вишиває.
179. Що таке: пливе і ллється,
Часом на камінь дерється,
Як немає — все всихає,
Звір і птах помирає?
180. Текло, текло і лягло під скло.
181. Сивий віл випив води повен діл.
182. День і ніч біжить, утоми не знає,
Півроку покрита буває.
183. Без сокири, без долота, а мости
будує.
184. Восени родюся, повесні вмираю,
Своїм тілом землю взимку
зогріваю.

185. Зимою біле, весною чорне, літом
зелене, осінню стрижене.
186. Кругом вода, а з питвом біда.
Хто знає, де це буває?
187. Блищить, біжить, гадючиться
І все по низині крутиться.
188. Я старий дідусь,
До мосту берусь;
Хоча й сокири не маю,
На те не зважаю.
189. Скатертина біла увесь світ на-
крила.
190. Що то за гість, що тепло їсть?
191. Летіла птиця по синьому небу,
Розпустила крила і сонце
закрила.
192. Горя не знаємо, а гірко плачемо.

193. Біла кобила попід небесами
До нас прийшла—по руках пішла,
Оглянулась назад—і сліду не
знає.

194. Ой за полем, за горами золота
пагайка в'ється.

195. Довго мене нема—все в'яне, а як
пройду—знов оживає.

196. Лежало, поки лежало, а як при-
пекло, то й сліду не зосталося.

197. Біг кінь білобокний через Дунай
Як упав—заіржав, увесь світ
глибокий:
задрижав.

198. Ревнув віл на сто городів, з рота
огонь блиснув.

199. Біле, як сорочка,
Пухнате, як квочка.

Крил не має,
А гарно літає.
Що це за птиця,
Що сонця боїться?

200. Крута гора,
Що не крок, то й нора.

201. В нас зимою білим цвітом
Сад зацвів, неначе літом.

202. Прийшов дід, зробив міст,
Прийшла дівка-красуха, по мосту
Міст розвалився, а дід аж на
морі опинився.

203. За лісом, за прилісом біла вовна
висить.

204. Вікна малював, води покривав
Ще і пік людське тіло.
Прийшло тепло, майстра спекло,
Його тіло з'гло.

193. Біла кобила попід небесами
 ходила,
До нас прийшла—по руках пішла,
Оглянулась назад — і сліду не
 знаєть.
194. Ой за полем, за горами золота
нагайка в'ється.
195. Довго мене нема — все в'яне, а як
пройду — знов оживає.
196. Лежало, поки лежалось, а як при-
пекло, то й сліду не zostалось.
197. Біг кінв білобоккий через Дунай
 глибокий;
Як упав — заіржав, увесь світ
 задрижав.
198. Ревнув віл на сто городів, з рота
огонь блиснув.
199. Біле, як сорочка,
Пухнате, як квочка.

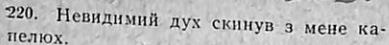
- Крил не має,
А гарно літає.
Що це за птиця,
Що сонця боїться?
200. Круга гора,
Що не крок, то й нора.
201. В нас зимою білим цвітом
Сад зацвів, неначе літом.
202. Прийшов дід, зробив міст.
Прийшла дівка-красуха, по мосту
тупа,—
Міст розвалився, а дід аж на
морі опинився.
203. За лісом, за прилісом біла вовна
висить.
204. Вікна малював, води покривав
Ще і пік людське тіло.
Прийшло тепло, майстра спекло.
Його тіло з'їло.

205. Біжать коні булані,
На їх вузда порвані;
Ми хотіли перейнять,—
Вони сіна не їдять.
206. Два брати рідні; одного всі бачать,
але не чують, другого всякий чує,
але не бачить.
207. Спершу блиск, за блиском тріск,
за тріском плеск.
208. Мене частенько просять, ждуть,
А тільки покажусь — ховатися
почнуть.
209. Що без леза та без зуба
Розтина міцного дуба?
210. Ревнув віл на сто гір, на тисячу
городів.
211. Ішов довгов'яз, у землю ув'яз, з
землі всіх повиганяв.

212. Стоїть дід над дашками,
Швирия в бабу галушками.
213. Сивий бугай усе поле зайняв.
214. Бігла панна од овець,
Загубила гребінець;
Місяць бачив — недобачив,
Сонце вкрало й не сказало.
215. Піднялися ворота — всьому світу
любота.
216. Рукавом махнув — дерева нагнув.
217. Понад воду стежечка, а води не
перейдеш.
218. Без рук, без ніг хату одчиняє.
219. Вийшла звідкись гарна дівка,
На ній стрічка-семицвітка;
А де з річки воду брала,
Там коромисло зламала.

221. Червоні коромисла через річку повисли.

222. Що літає, крил не має,
Але крила підіймає?

223. Не стукне, не грюкне, а в вікно
ввійде.

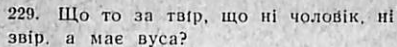
224. Чорна корова всіх людей поборолала,
А білий віл всіх людей підвів.

225. Що то за гість, що темноту їсть?

226. Один лле, другий п'є, третій росте.

227. Батько високий, ненька низенька.
Брат кучерявий, сестра сліпенька.

228. Загадаю загадку, закину за грядку: нехай моя загадка до літа лежить.

230. На городі молода
Пишні коси розпліта,
У зеленії хустинки
Золоті хова зернинки.

231. Хто співає, свище й плаче.
А ніхто його не баче?

232. Чорне сукно лізе в вікно.

233. Сіре сукно підлетіло під вікно.

234. Хоч зубів багато маю,
Та нікого не кусаю,
Сама свиням та коровам
Я на зуби попадаю.

235. Без рук, без ніг,
А пнеться на батіг.

236. Сидить дід над водою та й киває
бородою.
Хто йде — не мине, за борідку
ущипне.

237. Летить коник, басує,
Поле-долом пустує.
Ніхто його не впіймає
І ніхто не загнуждає.

238. Коли був я молодим,
Набравсь лиха та біди:
Всяк любив мене, й кохав,
І щипав мене, й кусав,
А коли я став старий,
Хтось окропом обварив.

239. Я росла в темній темниці.
Як зросла — взяли в світлиці.
З мене шкуру всі деруть,
Мене варять, мене труть,
Пироги з мене печуть.
Відгадайте, хто ж я є,
Скажіть ви ім'я мое.

240. Стоїть тичка, на тичці мазничка,
А в мазничці сто зернець.— хто
відгадає, той буде молодець.

241. Під землею птиця кубло звела і
яєць нанесли.

242. Головата, джеджуріста,
Сорочок наділа триста,
А одна нога.

243. Стоїть півень на грядках
У червоних чобітках.

244. В земляній сиджу коморі,
А коса моя надворі.

245. Стоїть при дорозі
На одній нозі,
Голова мала,
А в ній тьма.

246. Довгий, зелений,
Добрый солений.

Добрий і сирий,—
Хто воно такий?

247. Стоїть півень на току
В червоному ковпаку.
248. Що без дірки наливається?
249. Під хворостом яйце з хвостом.
250. Що у нашому городі
Стає першим у пригоді,
Виростає щодоби,
Як у лісі ті гриби?
251. Справив собі в вижках хижку,
А в тій хижці по сто кліток,
А в тих клітках по сто діток.
252. Ой загляну я у гай,
А там хлопців а-я-яй,—
То носаті, то кирпаті,
На якого не глянть.

253. Сімсот соколят на одній подушці
сплять.

254. Біг через пліт, зачепився і висить,
а не вмирає.
255. У зеленій оболонці,
А всередині — як сонце.
256. Висить шапличок, а в тім ша-
пличку сімсот козачків.
257. Проти сонця, де тепленько,
Там свинки лежать гладенькі.
А як тільки осінь прийде,
Зразу з хати баба вийде.
Одрубав, де хвостини,
Кличе діда, щоб нести.
258. Ні вікон, ні дверей,
Повна хата людей.
259. Стоїть дом, повен зерном;
Скільки чорних хаток, стільки
білих паніматок.

260. Маленьке, біленьке, а бабу з воза
зсадить.

261. Стоїть пані в лісочку, має черво-
ну сорочку, хто іде, той поклониться.

262. Два костюки, два лопухи, чотири
ходори, дев'ятий Матвій.

263. Сидить дівчина в траві,
Лице її у крові.

264. Повернулося до сонця золоте
донце.

265. Прийшла дівка з гір, несла на
собі сім шкір,
Як їх розбирали, всі над ними
ридали.

266. У городі два сади,
Один цвіте, другий — ні.

267. Парубійко я вродливий, дуже
гарний, нешкодливий;

І росту собі на волі на городі і
у полі.

Квіт до сонця повертаю, за те й
назву собі маю.

І олію з мене б'ють, і макуху
дістають.

І в веселий свята час дам щось
кожному із вас.

268. Стоїть при дорозі на одній нозі
І шапочку має, та нікого не вітає.

269. Що не робить болі ані печалі, а
до сліз доводить?

270. Маленький, чепурненький, крізь
землю пройшов,
Червону шапочку знайшов.

271. Хлопець Мартин похилився через
тин.

А дівчина Гапка: «Невже в тебе
гарна шапка?»

- Ще й жовта китиця проти сонця
Як прилетять горобці, буде тобі,
Від сірого вовка». Що це за
примовка?
272. Сидить Марушка в семи
Хто її роздягає, гой сльози
кожушках;
пролизає.
273. Тіло викидають, шкіру носять, а
голову їдять.
274. Що то за голова, що лиш зуби
і борода?
275. За лісом-прилісом синенький во-
гонь горить.
276. Іван-білобран в білу сорочку
вбрався, під землю сховався.

277. Як зростав — у землю ліз,
Хто дістав — утерсь від сліз.
278. У лозі на одній нозі.
279. Зелені ноги-косиці виросли вгору
А зубата головолице коренем-усом
з землиці,
у землю свище.
280. Голова наверху, а борода в землі.
281. На полі я був синенький,
Край води я був біленький,
Опинився в човнику швиденьким,
Потім — під ножиком гостреньким.
282. Навесні радую тебе,
Влітку прохолоджую тебе,
Восени годую я тебе,
І взимку грію я тебе.
283. Червоний колір, а винний смак,
Кам'яне серце, чому то так?

- Ще й жовта китиця проти сонця
Як прилетять горобці, буде тобі,
Від сірого вовка». Що це за
примовка?
272. Сидить Марушка в семи
Хто її роздягає, гой сльози
проливає.
273. Тіло викидають, шкіруносять, а
голову їдять.
274. Що то за голова, що лиш зуби
і борода?
275. За лісом-прилісом синенький во-
гонь горить.
276. Іван-білобран в білу сорочку
вбрався, під землю сховався.

277. Як зростав — у землю ліз,
Хто дістав — утерсь від сліз.
278. У лозі на одній нозі.
279. Зелені ноги-косиці вирости вгору
з землиці,
А зубата головнище коренем-усом
у землю свище.
280. Голова наверху, а борода в землі.
281. На полі я був синенький,
Край води я був біленький,
Опинився в човнику швиденьким,
Потім — під ножиком гостреньким.
282. Навесні радую тебе,
Влітку прохолоджую тебе,
Восени годую я тебе,
І взимку грію я тебе.
283. Червоний колір, а винний смак,
Кам'яне серце, чому то так?

- Ще й жовта китиця проти сонця
світиться.
Як прилетять горобці, буде тобі,
як вівці
Від сірого вовка». Що це за
примовка?
272. Сидить Марушка в семи
кожушках;
Хто її роздягає, гой слюзи
пролизає.
273. Тіло викидають, шкіру носять, а
голову їдять.
274. Що то за голова, що лиш зуби
і борода?
275. За лісом-прилісом синенький во-
гонь горить.
276. Іван-білобран в білу сорочку
вбрався, під землю сховався.

277. Як зростав — у землю ліз,
Хто дістав — утерсь від сліз.
278. У лозі на одній нозі.
279. Зелені ноги-косиці виросли вгору
з землиці,
А зубата головище коренем-усом
у землю свище.
280. Голова наверху, а борода в землі.
281. На полі я був синенький,
Край води я був біленький,
Опинився в човнику швиденьким,
Потім — під ножиком гостреньким.
282. Навесні радую тебе,
Влітку прохолоджую тебе,
Восени годую я тебе,
І взмюку грію я тебе.
283. Червоний колір, а винний смак,
Кам'яне серце, чому то так?

284. Йде на літо він у поле,
Сам росте чубатий, голий;
А на зиму йде до хати,
Щоб усіх позодягати.

285. Жовтоока очмана
Засіда в нас на ланах.
Де оселиться вона —
Не вдається ярина.

286. Літом одягається, а на зиму оде-
жі цурається.

287. За хатиною, в садочку,
У зеленому віночку
Та в червоних намистах
Стала пава молода.
І збігаються всі діти,
Щоб на неї поглядіти:
За намисто кожне — смик!
Та й укине на язик.

288. Сидить півень на яворі,
Спустив крила кровавії.

289. В однім гнізді та чотири звізді.

290. У вінку зеленолистім,
У червоному намисті
Видивляється у воду
На свою хорошу вроду.

291. Дві сестри до осені зеленіють, а
потім одна червоніє, а друга чорніє.

292. — Вона червона?
— Ні, чорна.
— Чому ж вона біла?
— Тому що зелена.

293. Сам маленький, а шуба дере-
в'яна.

294. Біле — не сніг, зелене — не луг,
кучеряве — не людина.

295. Зимою й літом маяче зеленим
цвітом.

296. Всі пани скинули жупани, а один
пан не скинув жупан.

297. Влітку і взимку вбравня одне,
Та кличуть дітки завжди мене,
Щоб я на свято до них прийшла,
Цяцьок багато їм принесла.

298. Не розбивши горщика, не з'їси
кашки.

299. Батько тисячі синів має,
Кожному мисочку справляє.

300. Біла-білява перед богом стояла:
«Боже мій милий, моє тіло рубають,
а кров мою п'ють».

301. Росло, виростло, із куца вилізло,
По руках покотилося, на зубах
очутилося.

302. У лісі росте, з лісом рівняється,
а лісу не бачить.

303. Без рук, без ніг, а на дерево де-
реться.

304. Квіти ангольські, а кігті дияволь-
ські.

305. Стоїть зелене, торкнешся — ошпа-
ришся, а свиня з'їсть — не вдавиться.

306. Ні сучечок, ні листочок, а на де-
реві росте.

307. Що без ложки їсть?

308. Штири тики, два патики, сьоме
замахайло.

309. Посеред двора стоїть копа,
Спереду вила, ззаду мітла.

310. Бочка на бочці, а зверху вовчий
хвіст.

311. Зелений звір на дерево тікає.

312. Цвіте синьо, лист зелений квітник
закрашає,
Хоч мороз усе побив — його не
займає.

313. Стоять красуні на воді,
Вінки в них білі й золоті.

314. Стоїть дід над водою і хитає си-
вою бородою.

315. Іде в поле, як дощечка,
А іде з поля, як бочечка.

316. Як малим був, в чотири дудки дув,
Як більшим став, гори-долини
перевертав,
А як помер — з дівками і
парубками танцював.

317. Діжа на діжі, зверху маяк,
Ніхто не відгада зроду ніяк.

318. Стоїть, колихається,
Червоною головою величається,
А як торкнеш, то кусається.

319. Як був малим, у чотири дудки
грав,
А став рости — став віз везти.

320. Йде — гуде село і гай,
Незнайомий — утікай!

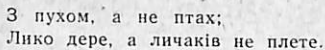
321. Чотири діди назад бородами.

322. Хвіст курдюком, ніс п'ятаком ще
й два ряди гудзиків.

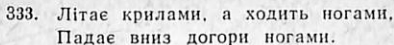
323. Собою не птиця, співати не співає,
А хто до хазяїна йде — знати дає.

324. Не дід, а з бородою, не бик, а з
рогами, не корова, а доїться.

325. З бородою, а не мужик,
З рогами, а не бик,

326. По землі ходить і неба не бачить.
327. Хто родився з бородою?
328. У нашої бабусі сидить дід
у кожусі,
Проти печі гріється, без води
умиється.
329. Бігає, галасає, землю копирсає,
Курличе і плаче, а світу не баче.
330. На тім боці, на толоці, вовки шку-
ру мнуть.
331. Губить він живії душі,
На печі він спить в кожусі.
332. Маленьке, сіреньке, а хвостик як
шило.

334. Сиреньке, маленьке, хоч якого ко-
та з місця стягне.
335. Хвіст — як питочка,
Само — як калиточка,
І очі — як сім'я.
336. Прийшла кума із довгим віником
На бесіду із нашим півником,
Схопила півня на обід
Та й замела мітлюю слід.
337. Сірий, та не вовк, довговухий, та
не заєць, з копитами, та не кінь.
338. Горбатий мішок на чотирьох стов-
пах стоїть.
339. Влітку сірий, взимку білий.
340. Вік свій ходить з клумаками,
Та ще й сідають на нього з
мішками.

341. Літом наїдається, а зимою висип-
ляється.

342. Біжить чимчик по долині
У сіренькій козушці.

343. Хоч не шию я ніколи,
А голок завжди доволі.

344. Хто спить, а очей не зажмурює?
Повзун повзе, сімсот голок везе.

345. Водою їхали пани,
Убрані в срібні жупани;
Хоч жупани — лата на латі,
Панам радіють в кожній хаті.

346. Ніс як у свинки,
Та колючі щетинки.

347. Є крила — а не літає, без ніг —
а не доженеш.

348. Чорну гадюку візьму я в руку —
вона не вкусить.

349. Є голова — без волосся; є очі —
нема брів; є крила — не літає, в холоді
не мерзне, спеки не боїться.

350. Котиться клубочок
Зовсім без ниточок.
Замість ниточок —
Триста голочок.

351. Маленький, горбатенький, все поле
перерив.

352. Без рук, без ніг, а по землі ходить.

353. Тоненьке, вузьке, по землі
в'ється,
Як батіг, довге, але зовсім не
б'ється;
Людини боїться, молоко уживає,
В лісі їх багато, мабуть, кожен
знає.

354. Дівочка, чичирочка, — ні луски, ні
пір'ячка.

355. Іхала пані в чорнім жупані, а на
тім жупані латка на латці.

356. Хто на собі свою хату носить?

357. Без жил, без сугав
Переплив усенький став.

358. Плинуть риби понад рибами.
Що на берег вийдуть дибами.

359. Голий, а з поясом.

360. Що то за панок, що носить на
плечах вапнистий дворок?

361. Куди повзе, за собою хату везе.

362. Кого горе красить?

363. Живе у воді, а на березі пло-
диться.

364. Іде в горщик чорне, а з горщика
червоне.

365. Що двічі родиться, вперше — гла-
деньке, а вдруге — пухеньке?

366. Без рук, без сокири, а зроблена
хатина.

367. Пристіли гості,
Сіли на помості.
Узяли по латі
І зробили хату.

368. Щоб не згинуть в біді,
Держить ножиці в воді.

369. З домика малий гість вийде, ні
один, ні другий раз більше туди не
зайде.

370. У наших панночок по сто сорочок,
Вітер повіе — тіло голіе.

371. Швець — не швець, кравець — не
кравець, держить в роті щетину, в ру-
ках ножиці.

372. Безкостий Марко перепливе море
шпарко.

373. Хто має остроги й не їздить верхи?

374. Біле, як сніг, надуте, як міх, ло-
патами ходить, а рогом їсть.

375. У річці купається,
В сорочку не вдягається,
В повітрі літає,
А завжди суха буває.

376. Не дзвінок і не сопілка,
Й колотушка не така.
В полі чуєш її тільки,
Як подружок виклика.

377. Які ноги, такий ніс,
По болоту ходить скрізь,
Хату на хаті має,
Жабам рахунок знає.

378. Що то за птах, що в чужі гнізда
свої яйця кладе?

379. Сам вечірньої години
Заховався в кущ калини
Та на дудочку одну
Грає пісню чарівну.

380. Шапку носить набакир.
Голосно співає,
Не військового він стану,
А остроги має.

381. Шило-вило-мотовило попід небеса
ся вило,
Вліті співає, на зиму нас покидає.

382. Сторожем не служить, а всіх рано
будить.

383. Швидко скрізь цей птах літає,
Безліч мошок поїдає,
За вікном гніздо будує,
Тільки в нас він не зимує.

384. Біла латка, чорна латка по де-
реву скаче.

385. Не царського роду, а ходить в короні.
386. Біле, як сніг, чорне, як жук, зелене, як гай, вертиться, як біс, і повертає в ліс.
387. Маленький хлопчик у сірій свитинці по дворах стрибає, крихти збирає.
388. У садочку понад тином
Я зробив йому хатину,
Він навколо обдивився,
Засміявся і оселився.
389. Б'ється, стука молоток,
Поправляє нам садок.
390. В болоті плаче, а з болота не вилазить.
391. Уночі гуляє, а вдень спочиває,
Має круглі очі, бачить серед ночі.

392. Ні рак, ні риба, ні звір, ні птиця;
Голос тоненький, а ніс довгенький.
Хто його уб'є, той свою кров
пролле.
393. Влітку живе, на зиму вмирає.
394. Без прядива пряде нитку
І без глиці, в'яже сітку;
Ціле літо пташок душить,
М'ясо їсть, а хутро сушить.
395. Не руками снувалося,
Не руками і ткалося,
Деся далеко вродилося,
Біля бджілок мостилося;
Сидить злодій тихо-тихо,
Комусь буде лихо-лихо.
396. Удень спить, а як ніч прийде —
на огонь летить.
397. Вдень сліпа, а вночі зряча, мишей ловить, а не кіт.

411. Вийшов на гірку відчинив комір-
ку; коли б не пан Димінський, то со-
баки б заїли.

412. Лізу по залізу;
Приліз на підгірку.
Отворив комірку,
Пси повилітали,
Мене покусали,
Рани поробили,
Крові не пустили.

413. Тисяча тисяч бондарів
Роблять хату без дворів.

414. Всю ніч бродить навання,
Прокладає шлях до дня.

415. Прийшла шайда-байда, взяла
стрики-брики; як почувли м'якинники та
сказали житникам: «Сідайте на вівся-
ники, доганяйте шайду-байду, відні-
майте стрики-брики».

416. Прийшла темнота під наші воро-
та, питає лепеті, чи дома понура.

417. Прийшов цар земський до царя-
будимира та й питає: «А де кучумпір?»
А той йому відповідає: «На високім
мурі спочиває, а як звідти буде ска-
кати, мусиш добре утікати».

418. Карбованець біжить, а сто дога-
няє, як п'ятсот спіткнеться, то неоці-
нений уб'ється.

419. Ні електрика, ні гас —
Світить всюди в нічний час.

420. Що існує вік на волі,
А кружляє вічно в колі?

421. Посивіла вона, бо вже дуже стара,
Часом тиха була, до всіх добра
Хто ж розсердить її — заспіва
Холод з рота несе, синвиною трясє.

411. Вийшов на гірку відчинив комір-
ку; коли б не пан Димінський, то со-
баки б заїли.

412. Лізу по залізу;
Приліз на підгірку.
Отворив комірку,
Пси повилітали,
Мене покусали,
Рани поробили,
Крові не пустили.

413. Тисяча тисяч бондарів
Роблять хату без дворів.

414. Всю ніч бродить навамання,
Прокладає шлях до дня.

415. Прийшла шайда-байда, взяла
стрики-брики; як почувли м'якинники та
сказали житникам. «Сідайте на вівса-
ники, доганяйте шайду-байду, відні-
майте стрики-брики».

416. Прийшла темнота під наші воро-
та, питає лепеті, чи дома понура.

417. Прийшов цар земський до царя-
будимира та й питає: «А де кучумпір?»
А той йому відповідає: «На високім
мурі спочиває, а як звідти буде ска-
кати, мусиш добре утікати».

418. Карбованець біжить, а сто дога-
няє, як п'ятсот спіткнеться, то неоці-
нений уб'ється.

419. Ні електрика, ні гас —
Світить всюди в нічний час.

420. Що існує вік на волі,
А кружляє вічно в колі?

421. Посивіла вона, бо вже дуже стара,
Часом тиха бува, до всіх добра
така.
Хто ж розсердить її — заспіва
не тії;
Холод з рота несе, сивиною трясє.

422. Є рослина в нас така.
Що від неї кінь скака.

423. В морі рибка золота
Кораблі переверта.

424. Не могор, а шумить, не пілот, а
летить, не гадюка, а жалить.

425. В животі лазня, в носі сито, на
голові гудзики, одна рука — і та на
спині.

426. В лісі росло,
В стайні кохалося,
У молодиць та дівчат
На руках колихалося.

IV

427. Смик-смик — і вийшов гриб.

428. Снігові поля, чорні грачі,
Хочеш розумним бути — бери та
вчи.

429. Знизу клин,
Зверху блин;
Тече вода,
А йому не біда.

430. День прибуває, а він убуває.
 431. Не сорочка, а зшита, не кущ, а з
 листочками,
 Не чоловік, а усе розкаже.
 432. В лісі вирізана,
 Гладенько витесана,
 Співала, заливалася,
 Як називалася?
 433. У лісі родилося,
 В майстерні робилося,
 А на руках плаче.
 434. Складеш — клин,
 Розкладеш — гриб.
 435. Що мовчить, а розуму вчить?
 436. Є деревце — не полінце,
 Шість дірочок має,
 Весело співає.
 437. Кого тільки тоді люблять, коли
 плаче?

438. Тра-та-та, тра-та-та,
 Зверху кожа,
 Знизу тоже,
 Всередині — пустота.
 439. Десь у гаї родилася,
 У хаті опинилася;
 Була німа і нежива, —
 Тепер говорить і співа.
 Хто з нею добре знається,
 До того обзивається;
 А хто не влад її бере —
 Аж по душі вона дере.
 440. Живий мертвого б'є,
 Живий мовчить, а мертвий реве.
 441. То товщає, то худне, на весь дім
 голосить.
 442. Крамниця велика, краму багато;
 всього не переміряєш, не перелічиш; по
 частині купуєш, а весь не закупиш.

443. Чорний Іван, дерев'яний каптан.
Де носом проведе, там помітку
кладає.

444. Біла рілля,
Чорне насіння,
Хто уміє — посіє,
А хто не вміє,
Той і ступити не сміє.

445. Без душі, без тіла
За сто миль залетіло.

446. Не думає, не гадає,
А других навчає.

447. Грамоти не знаю, а цілий вік пишу.

448. Біле поле,
Чорне насіння,
Хто його сіє,
Той розуміє.

449. Хата не хата,
Вікон багато,
З середини взята.
М'яка, а не вата.

450. Тоненьке, кругленьке,
Серце чорненьке.
Хто на його слід погляне,
Думку його визнає.

451. Утрюх їдуть братці
Верхом на конячці.

452. Зріжу голову,
Вийму серце.
Дам йому пити —
Буде говорити.

453. Така водиця тільки для письмен-
ного годиться.

454. Чорні, криві,
Від роду німі,
А стануть в ряд —
Враз заговорять.

455. Сам пустий,
Голос густий,
Дріб вибиває,
Дітей збирає.
456. Не чоловік, а співає, не карусель,
а крутиться.
457. Розкрутилось швидко колесо
Й заспівало людським голосом.
458. Вам розкаже всі пригоди,
А сама мовчить ізроду.
459. Не людина, а говорить.
460. Що літає невидимо?
Хто впіймає — грає дивно.
461. Чого не було й не буде,
А його називають люди?
462. Без рук, без ніг, а всіх кладе на
постіль.

463. Коло носа в'ється.
В руки не дається.
464. Сім соколят на одній постелі
сплять.
465. П'ятдесят два орли, а тільки одне
яйце знесли.
466. Дванадцять братів один за од-
ним ходять, один одного не обходять.
467. Летів птах на дванадцяти ногах
та одне яйце зніс.
468. Дванадцять орлів, п'ятдесят дві
галки і триста шістдесят шість шпа-
ків в одно яйце залізли.
469. Стоїть старий дуб, на ньому два-
надцять гілляк, на кожній гілляці по
чотири гнізда, а в кожному гнізді по
семеро яєць.

-
470. Сонце пече,
Липа цвіте,
Жито доспіває,—
Коли це буває?
471. Що то біжить без спочину,
Не стає ні на хвилину,
Не старіє, не вмирає,
А все нищить, забирає?
472. Сім братів віком рівні, іменами
різні.
473. Що можна бачити з заплющеними
очима?
474. Що то за колісце, що і з торбин-
ки викотиться?
475. Вранці на сажень, в обід на п'я-
день, а вечором через поле крадеться.
476. Як він іде — я мокну весь,
Зате сухий хазяїн,

-
- А пройде він — повісять десь,—
І знов його чекаю.
477. А в нашого парубка з обох боків
зарубка.
478. Плету хлівець на четверо овець,
а на п'яте окремо.
479. Ані тіла, ані духа.
Має писок, шкіру й вуха.
480. В дні погожі сонцем грає,
А на морозі розцвітає.
481. Куди йдеш, то ногами топчеш.
482. Як ходить, то повне, як стоїть, то
порожнє.
483. Чотири брати під одним капелю-
хом.
484. Не їдять, не п'ють,
А сто років живуть.

485. Що в хаті напихваті?

486. Основа соснова, піткання соло-
м'яне.

487. Висить сито, не руками звито.

488. Основа соснова, скляне піткання.

489. Топчуться разом — один на поро-
зі, другий на дорозі.

490. Сама гола ходить, а за пазухою
сорочку носить.

491. Без рук, без ніг — на горище збіг.

492. Без крові, без серця — нагору де-
реться.

493. Поки батько народився, а син по
світу находився.

494. Корова без ніг, без тіла —
Скирту соломи з'їла.

495. Голова вогняна, серце клочане, а
тіло зі всього світу.

496. Що то за гість, що темноту їсть?

497. Живу — не жую, а їм та набираю,
Все життя моє в тім, а з голоду
помираю.

498. Поки дерево стояло,
Доти й сонце сіяло;
Як дерево пропало,
Тоді й сонця не стало.

499. Під одною шапкою чотири брати-
ки стоять.

500. З ногами, а без рук, з боками, а
без ребер, з спинкою, а без голови.

501. Два братця пішли в воду купатися.

502. Дві сестриці пішли напитись во-
диці, а брат, зігнувшись, стояв та се-
стричок чекав.

503. Сам дубовий, пояс в'язовий, а ніс
липовий.

504. Без серця родилося,
Людам пригодилося;
Дай пити — п'є,
Попрошу — віддає.

505. Дуб-ясен весь перепоясан;
Збоку дірка, ззаду шпилька.

506. І не кінь, і не пес.
Ість дрова, а не овес.

507. Мати-гладуха, дочка-краснуха, син
кучерявий.

508. В лісі росло,
В столяра пишалося,
В гарного хазяїна
Прядивом вкривалося.

509. Годун-годунець сто душ годував,
Як упав, то й пропав, ніхто костей
не сховав.

510. Сива кобила
По полю ходила;
З поля прийшла —
По руках пішла.

511. Купили новеньке,
Таке кругленьке,
Трусять в руках.
А воно все в дірках.

512. Стоїть паня в куточку в чорнім
чобіточку.

513. Рогатий, а не бик,
Страву бере, а не їсть.
Людам віддає.
Сам в куток іде.

514. Упав горбач —
Не тужи, не плач.
Костей не ховай.
За ворота викидай.

515. Без голови й без ніг, тільки роги
й хвіст.

516. Хто всім нам хліб ділить?

517. Не собака, а хату стереже.

518. З землі робився,
На кружалі вертівся,
На огні пікся,
На базарі бував,
Людей годував;
Як упав, то й пропав.
Ніхто не поховав.

519. Був я у копанці,
Був я у хлопанці,
Був на пожарі,
Був на базарі;
Молодим був — людей годував.
А як умер — мої кістки викинули,
І собаки не їдять.

520. Чорне порося по печі гаса.

521. Загадка, загадка,
В роті ягідка;

Візьми оближи
Та й на стіл положи.

522. Ліз карасик через перелазик та у
воду плюсь!

523. З ким найчастіше цілуєшся?

524. Маленьке, худеньке, а до хати ні-
кого не допустить.

525. Що за вовк такий буває, що
пробива тин?
Сам залізний, а хвіст має
конопляний він.

526. Маленький хлопчик
Зліз на стовпчик,
Одежі не носить,
Істи не просить,
Личенько рябе,
Що воно таке?

527. Два кільця, два кінця, а посе-
редині цвях.

529. Підсмикане, підтикане та й гайда по хаті.

530. Другим шиє, а сама гола.

531. Бігла свинка, золота спинка, льняний хвіст.

532. Чорна собака скрутилась, лежить,
Не гавкає, не кусає і в хату не
пускає.

533. Хто перший заходить до хати?

534. Ухо має, а не чує, без очей і без ніг, а ходить і за собою водить.

535. Тік-так, а з місця ніяк.

536. Ой по хаті порох в'ється,
Щось маленьке там товчеться:

537. Стоїть панич у порога, личком підв'язаний.

538. Не звір, а з ногами, не птиця, а з
пир'ям, не людина, а в одязі.

539. Тіло дома лежить,
А шкура до води біжить.

540. Що воно за штука? Висить та й
 клюка.
Клюка та й цока, бий його морока.
Де воно взялося? Нащо воно
 здалося?
Кому воно в пригоді? Кумедія
 та й годі!

541. Без рук, без ніг, а сорочку про-
сить.

-
542. Скорчиться — з кішку,
Розправиться — з доріжку.
543. Бери — кричить, клади — кричить,
лиши — мовчить.
544. Ніг немає, а ходжу,
Рота нема, а скажу:
Коли обідати, коли спати,
Коли роботу починати.
545. Хто завжди правду каже?
546. Ріжуть мене ножакою,
Б'ють мене ломакою;
За те мене отак гублять,
Що всі мене дуже люблять.
547. Ростає чотири дуби, наверх дубів
сосна, насеред сосни коноплі, наверх
конопель глина, на глині картопля, а
на картоплі свиня бродить.

-
548. Дерев'янки везуть,
Костянки січуть,
Мокрий Мартин обертає —
Ніхто не вгадає.
549. Ріжуть мене, в'яжуть мене, б'ють
нешадно, колесують, пройду огонь і во-
ду, і кінець мій — ніж і зуби.
550. Чорний пень, а золотий верх.
551. Химерний, маленький,
Бокастий, товстенький,
Чимсь смачним напхався,
В окропі купався,
В дірку впав —
І пропав.
552. Без обручів, без дна повна бочка
вина.
553. У воді росте, у воді плодиться й
води боїться.

554. Красний Макар по полю скакав, а
в борщ плгнув.

555. У зеленім козушку,
Костяній сорочці
Я расту собі в ліску,—
Всім зірвати хочеться.

556. Куди ступиш — всюди маєш,
Хоч не видиш — уживаєш.

557. Огнем не запалили, водою не по-
гасили.

558. Похоже на бочку, а потурбуйся—
матимеш квочку.

559. Шапка тоненька,
Ззаду западенька.

560. Дві ятрівки склали докупі го-
лівки.

561. Без чого не можуть обійтися ма-
тематик і мисливець?

562. Росло в лісі,
Доки хтіло,
Тепер носить
Душу й тіло.

V

563. В однім місці стоїть хлопець, а в другім місці другий, а посередині півень яйце зніс. Котрий з них швидше його ухватить?

564. Летіли гуси, а назустріч один. «Здрастуйте, сто гусей». — каже. «Нас не сто, а щоб було сто, треба ще стільки, та півстільки, та четверть стільки і ти один». Скільки летіло гусей?

565. Летіли горобці, сіли на стовпці. Як сядуть по два — один стовпець лишній, як сядуть по одному — один горобець лишній. Скільки горобців і скільки стовпців?

566. У мене в двох кишенях є гроші: коли з одної перекладу в другу один карбованець, то буде порівну, а коли з другої перекладу в першу один карбованець, то в першій буде вдвічі більше, ніж в другій.

567. П'ять, п'ятнадцять.
Без двох — двадцять,
Семеро, трое.
Ще й малих двоє.

568. Сорок п'ят і сорок п'ят — скільки буде?

569. Летіло двадцять ворон. Стрілець двох убив. Скільки лишилося?

570. Летіли гуси: один попереду, два позаду, два попереду, один позаду, один між двома і трое в ряд. Скільки гусей?

571. Сім братів і в кожного одна сестра. Скільки всіх сестер?

572. — Стукотні, гуркотні, куди ви йдете?
— Смалені, палені, вам діло яке?

573. — Гуркало, торкало, де ідеш?
— Обголене, що тобі до мене?

574. — Кривий, кудрявий, чого ти стоїш?
— Зелений, косматий, тебе стережу.

575. З якого цвіту вінка не зів'єш?

576. Що посеред землі стоїть?

577. На небі одно, а в баби двоє.

578. Назва якої птиці складається з 40 «а»?

579. Напишіть ім'я нашого ліпшого приятеля і оборонця трьома буквами.

580. Читай вперед — так буде літо,
І осінь, і зима, й весна;
А як назад це слово вжито —
Так буде пошесть навісна.

581. Хто найбільшу шапку носить?

582. Хто найчастіше оглядається?

583. На якому звірові така шерсть, як на свині?

584. Що тій козі буде, якій сім років мине?

585. Що тепліше одного кожуха?

586. Що чоловік найперше скаже, як вийде на поле орати?

587. Що найперше в горщик кидають,
як варять в нім їсти?

588. Як підете в ліс, що ви уперед ру-
батимете?

589. Що у світі найситіше, найпрудкі-
ше, наймиліше?

590. Що важче: пуд пір'я чи пуд за-
ліза?

591. На що борошно в млині падає?

592. Що робить бузько, коли стоїть на
одній нозі?

593. Що спершу треба зробити лягаю-
чи спати?

594. Через що ти ходиш у школу?

595. У кого дві кожі на ногах?

596. Від чого в качки ноги червоні?

597. Без чого хату не можна збуду-
вати?

598. Без чого хліба не спечеш?

599. Без чого не можна викопати ко-
лодязь?

600. Чого вовк у кошару заглядає?

601. Чого кінь через дорогу перехо-
дить?

602. Чого мисливець зайця шукає?

603. Чого молоко проціджують?

604. Чого місяць такий блідий?

605. Чому нові чоботи купують?

606. Було у хазяїна сім карбованців п'ятдесят копійок, і він купив сім кіз. По чому коза прийшла?

607. У чому дірки не вивертиш?

608. Якою бочкою по воду їдуть?

609. Якого каміння немає в морі?

610. Якої хвороби не буває на землі?

611. В яку бочку не можна налити воду?

612. З якого посуду не їдять?

613. Яким гребінцем не можна розчесатися?

614. Якою косою не можна косити?

615. Який вузол не можна розв'язати?

616. Який рік тягнеться один день?

617. Яка мушка не літає?

618. В якому місяці найменше люди хліба їдять?

619. На яке питання не можна дати стверджувальної відповіді?

620. Під яким деревом заєць ховається, як дощ іде?

621. Яким стане білий камінь, як його вкинути в Чорне море?

622. Де вода стоїть стовпом?

623. Коли дурень буває розумним?

624. Коли чорний кішці найлегше про-
братися в хату?

625. Коли беззубий дід почуває біль від зубів?

626. Коли людина даремно плаче?
627. Коли людина в кімнаті буває без голови?
628. Три зайці, скільки буде вух?
629. Скільки спиць треба в добре колесо?
630. Скільки картоплин у горщик улізе?
631. Скільки горобець зробить кроків за сім років?
632. Доки заєць в ліс біжить?
633. Чи може лелека назвати себе птахом?
634. Чи може коса косу перерізати?
635. Робить коло без упину
Ясновиде, темно-синє.

636. Чи можна побудувати дім так, щоб усі його стіни виходили на південь?
637. Чим замикається станція?
638. З якого полотна не можна пошити сорочку?
639. Який годинник не має стрілок?
640. Чи може дощ іти два дні підряд?
641. Який годинник показує правильно час тільки двічі на добу?
642. Росте весною — тільки вниз,
Любить кривлю і карниз.
643. Що стоїть посеред Києва?
644. Що стоїть між вікнами і дверима?

645. Як написати в чотирьох клітках
слова «суха трава»?

646. Як написати в чотирьох клітках
«м'ясо без кісток»?

647. Як написати в трьох клітках
«мерзла вода»?

648. Складіть віршик з шести літер.

649. Чим кінчається літо і починається
осінь?

650. Вечір чим кінчається, а ранок по-
чинається?

651. Чим закінчується день?

652. До якого землеробного знаряддя
треба додати літеру, щоб одержати те,
чому служить Червона Армія й Флот?

653. Яку кулю не заженеш в гніздо?

654. Які два займенники псують
шляхи?

655. Яка річка складається з префікса
і числівника?

656. Який півострів скаржиться на
свою величину?

657. Який півострів каже, що він оде-
жа?

658. Я спереду і ззаду, а посередині
назва породи коня. Разом буде назва
країни.

659. Яке місто в СРСР саме сердите?

660. Яку річку можна переламати?

661. Яке місто солодке?

662. Яке місто літає?

663. Що довше: Дніпро чи Ворскла?

664. В які ворота не заб'єш гола?

665. Яке місто має назву з ста жіночих і одного чоловічого імені?

666. Які музичні інструменти починаються з нот?

667. Коли хочеш ти лічити,
То мене повинен вчити,
Бо коли мене не знаєш,
То нічого не пізнаєш.

668. Сухе, ребрами світить, а лічбу веде.

669. Скільки раз хвилинка стрілка за добу обгонить годинну?

670. Скільки буде, як від тринадцяти відняти середину?

671. Напишіть число 31 п'ятьма трійками.

672. Напишіть число 100 п'ятьма трійками.

673. Напишіть число 100 п'ятьма одиницями.

674. Коли половина — це третина його. Яке це число?

675. У трьох трактористів був брат Андрій, а в Андрія братів не було. Чи може таке бути?

676. Одному льотчику приснилось, що він з літаком падає в море і що він не робить, а літак не піднімається. Що йому треба зробити, щоб не впасти в море?

677. Назву річки й голос дужий якщо разом об'єднати,
Назву краю можна дати.

678. Перша частина — морська тварина,
її полюють люди рано; вигук буде
другим складом. Разом держава, та
яка?

679. На мені молотять за снопом новий
сніп, а якщо з кінця читати, будуть
миші враз тікати.

680. З К дерева захищає
І на них вона завжди;
З Н звірятко заховає,
Коли треба, від біди;
З Г за хмари виглядає,
Шапку сніжну не скидає.

681. На Далекому я Сході —
І завжди в морській воді;
Коли К на Г заміниш, —
Стану деревом тоді.

682. На неї птах сідає,
Вона його гойдає,
А коли Г на Б змінить, —
Звірятком стане вмиє.

683. У затінку моїм мене ти в спеку
вихваляєш,
А літери лиш перестав — і цілий
ліс спляєш.

684. Судно під парусом на морі плаває,
Та літери лиш переставиш —
У лісі літньою порою
Мене ти там здибаєш.

685. Що може бути в порожній кишені?

686. Що підніме і найменша дитина,
А через хату не перекине й
найдузча людина?

687. Коли небо нижче землі?

Вісзакки

I

1. Правда, Батьківщина.
2. Перед матір'ю.
3. Людина.
4. Волосся.
5. Лоб, брови.
6. Очі.
7. Око.
8. Ледар.
9. Очі.
10. Сльози.

11. Язик.
12. Очі.
13. Зуби.
14. Язик.
15. Зуби.
16. Серце.
17. Пальці.
18. Зуби.
19. Руки і пальці.
20. Людина.
21. Неписьменна людина.
22. Увага.
23. Думка.
24. Правда.
25. Брехня.
26. Ім'я.
27. Прізвище.
28. Батько і дочка.
29. Дід, син, внук.

30. Дочка.
31. Брат, сестра та її чоловік.
32. Сестри.
33. Папанінців на крижині.
34. Піч.

II

- 35. Радянська космічна
ракета.
- 36. Соха.
- 37. Рейки, паровоз, шпали.
- 38. Борона.
- 39. Серп.
- 40. Борона.
- 41. Серп.
- 42. Борона.
- 43. Серп.

- 44. Коса.
- 45. Вила.
- 46. Штучний супутник Землі.
- 47. Вила.
- 48. Граблі.
- 49. Ціпи.
- 50. Бительня.
- 51. Витушка.
- 52. Витушка.
- 53. Праник.
- 54. Лопата.
- 55. Сокира.
- 56. Пилка.
- 57. Сокира.
- 58. Молот.
- 59. Сокира.
- 60. Пилка.
- 61. Свердел.
- 62. Свердел.

-
63. Драбина.
 64. Безмін.
 65. Цвях у підошві.
 66. Глиняник.
 67. Сак.
 68. Ятір.
 69. Млин.
 70. Рушниця.
 71. Млин.
 72. Вітряк.
 73. Міст.
 74. Вітряк.
 75. Вода на лотоках,
мірошник і заставка.
 76. Жорна і борошно.
 77. Міст.
 78. Вітряк.
 79. Коса косить.
 80. Сніп.

-
81. Стерня.
 82. Снопи.
 83. Снопи і стіжок.
 84. Стерня.
 85. Днище, гребінь
і коноплі.
 86. Клубок.
 87. Риба і ятір.
 88. Річка, риба, рибалка, волок.
 89. Лов риби.
 90. Сито і борошно.
 91. Макогін у макітрі.
 92. Макогін, макітра, мак.
 93. Пшоно мнуть.
 94. Ткач.
 95. Водопровід.
 96. Рукавичник.
 97. Криниця.
 98. Звід білч колодязя.

-
99. Яма.
 100. Частокіл.
 101. Кузня.
 102. Завод.
 103. Гудок на фабриці.
 104. Віск.
 105. Дорога.
 106. Пароплав.
 107. Дорога.
 108. Дуга.
 109. Ярмо.
 110. Підкова.
 111. Полозки в санях.
 112. Сани, віз, ярмо.
 113. Поїзд.
 114. Дорога.
 115. Дорогами.
 116. Верстовий стовп.
 117. Колеса у возі.

-
118. Колеса, коні, візник.
 119. Барометр.
 120. Компас.
 121. Телеграф.
 122. Пилка.
 123. Трактор.
 124. Пилка.
 125. Плуг.
 126. Трактор.
 127. Трактор, тракторист,
плуг.
 128. Грунт.
 129. Комбайн.
 130. Годинник.
 131. Комбайн.
 132. Пір'їна.
 133. Комбайн.
 134. Човен.
 135. Човен.

- 136. Пліт.
- 137. Човен.
- 138. Парове опалення.
- 139. Поїзд.
- 140. Поїзд.

III

- 141. Небо.
- 142. Небо і зорі.
- 143. Зорі.
- 144. Сонце.
- 145. Зорі.
- 146. Вечірня зоря.
- 147. Молодик.
- 148. Місяць.
- 149. Сонце.
- 150. Місяць.
- 151. Сонце.

-
152. Місяць.
 153. Сонце.
 154. Місяць.
 155. Сонце.
 156. Місяць.
 157. Місяць і зорі.
 158. Сонце.
 159. Місяць і зорі.
 160. Сонце.
 161. Небо, зорі, місяць.
 162. Сонце.
 163. Небо і сонце.
 164. Сонце.
 165. Сонце і місяць.
 166. Сонце і зорі.
 167. Мороз.
 168. Обрій.
 169. Промінь сонця
або місяця.

-
170. Промінь сонця.
 171. Ліс.
 172. Поле.
 173. Сніг.
 174. Річка.
 175. Став.
 176. Болото.
 177. Вода.
 178. Мороз.
 179. Вода.
 180. Вода і лід.
 181. Мороз.
 182. Річка.
 183. Мороз.
 184. Сніг.
 185. Поле.
 186. На морі.
 187. Річка.
 188. Мороз.

- 189. Сніг.
- 190. Мороз.
- 191. Хмари.
- 192. Дощові хмари.
- 193. Хмара.
- 194. Блискавка.
- 195. Дощ.
- 196. Сніг.
- 197. Грім.
- 198. Грім і блискавка.
- 199. Сніг.
- 200. Замет снігу.
- 201. Іній.
- 202. Мороз, крига, весна.
- 203. Хмари.
- 204. Мороз і весна.
- 205. Хмари.
- 206. Грім і блискавка.
- 207. Блискавка, грім, дощ.

- 208. Дощ.
- 209. Блискавка.
- 210. Грім.
- 211. Дощ і рослини.
- 212. Град.
- 213. Туман.
- 214. Роса.
- 215. Веселка.
- 216. Вітер.
- 217. Веселка.
- 218. Вітер.
- 219. Веселка.
- 220. Вітер.
- 221. Веселка.
- 222. Вітер.
- 223. Ранок.
- 224. Ніч і день.
- 225. День.
- 226. Дощ, сонце, трава.

- 227. Небо, земля, дим, ніч.
- 228. Озимина.
- 229. Ячмінь.
- 230. Кукурудза.
- 231. Вітер.
- 232. Ніч.
- 233. Ранок.
- 234. Кукурудза.
- 235. Квасоля.
- 236. Горох.
- 237. Вітер.
- 238. Горох.
- 239. Картопля.
- 240. Мак.
- 241. Картопля.
- 242. Капуста.
- 243. Буряк.
- 244. Морква.
- 245. Мак.

- 246. Огірок.
- 247. Мак.
- 248. Овочі.
- 249. Огірок.
- 250. Огірок.
- 251. Мак.
- 252. Огірки.
- 253. Соняшник.
- 254. Гарбуз.
- 255. Кавун.
- 256. Соняшник.
- 257. Гарбузи.
- 258. Гарбуз.
- 259. Соняшник.
- 260. Гриб.
- 261. Суниця.
- 262. Корова.
- 263. Суниця.
- 264. Соняшник.

-
- 265. Цибуля.
 - 266. Коноплі.
 - 267. Соняшник.
 - 268. Гриб.
 - 269. Цибуля.
 - 270. Гриб.
 - 271. Соняшник.
 - 272. Цибуля.
 - 273. Льон.
 - 274. Часник.
 - 275. Льон.
 - 276. Часник.
 - 277. Хрін.
 - 278. Гриб.
 - 279. Цибуля.
 - 280. Часник.
 - 281. Льон.
 - 282. Дерево.
 - 283. Вишня.

-
- 284. Льон.
 - 285. Свиріпа.
 - 286. Листяні дерева.
 - 287. Вишня.
 - 288. Калина.
 - 289. Горіхи.
 - 290. Калина.
 - 291. Порічки і чорна смородина.
 - 292. Чорна смородина.
 - 293. Горіх.
 - 294. Береза.
 - 295. Сосна.
 - 296. Листяні дерева і сосна або ялина.
 - 297. Ялинка.
 - 298. Горіх.
 - 299. Дуб і жолуді.
 - 300. Береза.

- 301. Горіх.
- 302. Серцевина в дереві.
- 303. Хміль.
- 304. Будяк.
- 305. Кропива.
- 306. Мох.
- 307. Тварина.
- 308. Рогата худоба.
- 309. Корова.
- 310. Очерет.
- 311. Хміль.
- 312. Барвінок.
- 313. Латаття.
- 314. Очерет.
- 315. Корова.
- 316. Віл.
- 317. Очерет.
- 318. Будяк.
- 319. Віл.

- 320. Бугай.
- 321. Копита у коней.
- 322. Свиня.
- 323. Собака.
- 324. Коза.
- 325. Цап.
- 326. Свиння.
- 327. Цап.
- 328. Кіт.
- 329. Свиня.
- 330. Поросята свиню ссуть.
- 331. Кіт.
- 332. Мища.
- 333. Кажан.
- 334. Миша.
- 335. Миша.
- 336. Лисиця.
- 337. Осел.
- 338. Верблюд.

- 339. Заець.
- 340. Верблюд.
- 341. Ведмідь.
- 342. Заець.
- 343. Іжак.
- 344. Заець.
- 345. Риба.
- 346. Іжак.
- 347. Риба.
- 348. Вуж.
- 349. Риба.
- 350. Іжак.
- 351. Кріт.
- 352. Гадюка.
- 353. Вуж.
- 354. Ящірка.
- 355. Риба.
- 356. Черепаха.
- 357. П'явки.

- 358. Пуголовки.
- 359. Черв'як.
- 360. Слимак.
- 361. Черепаха.
- 362. Рака.
- 363. Черепаха.
- 364. Рак.
- 365. Птах.
- 366. Гніздо.
- 367. Птахи і гніздо.
- 368. Рак.
- 369. Птах.
- 370. Курка.
- 371. Рак.
- 372. П'явка.
- 373. Півень.
- 374. Гуска.
- 375. Дика качка.
- 376. Перепілка.

- 377. Лелека.
- 378. Зозуля.
- 379. Соловей.
- 380. Півень.
- 381. Ластівка.
- 382. Півень.
- 383. Ластівка.
- 384. Сорока.
- 385. Півень.
- 386. Сорока.
- 387. Горобець.
- 388. Шпак.
- 389. Дятел.
- 390. Кулик.
- 391. Сова.
- 392. Комар.
- 393. Муха.
- 394. Павук.
- 395. Павук і павутиння.

- 396. Метелик.
- 397. Сова.
- 398. Бджола.
- 399. Бджоли у вулику.
- 400. Мурашки.
- 401. Комар.
- 402. Муха.
- 403. Павук.
- 404. Метелик.
- 405. Жук.
- 406. Світлячок.
- 407. Шовкопряд.
- 408. Крига.
- 409. Лід.
- 410. Бджоли у вулику.
- 411. Бджоли.
- 412. Бджоли у вулику.
- 413. Мурашки.
- 414. Місяць.

415. Вовк, коза,
собака, люди, коні.
416. Вовк, собака,
свиня.
417. Миша, півень,
кішка.
418. Заєць, кінь,
мисливець.
419. Місяць.
420. Планета.
421. Зима.
422. Овес.
423. Кит.
424. Бджола.
425. Чайник.
426. Сито.

IV

427. Парасолька.
428. Книжка.
429. Парасолька.
430. Відривний календар.
431. Книжка.
432. Сопілка.
433. Скрипка.
434. Парасолька.
435. Книжка.
436. Сопілка.

-
437. Скрипку.
438. Барабан.
439. Сопілка.
440. Барабан.
441. Гармошка.
442. Знання.
443. Олівець.
444. Письмо.
445. Лист.
446. Книжка.
447. Олівець.
448. Письмо.
449. Губка-мочалка.
450. Олівець.
451. Пальці й олівець.
452. Гусяче перо.
453. Чорнило.
454. Літери.
455. Барабан.

-
456. Патефон.
457. Патефон.
458. Книжка.
459. Радіо.
460. Радіохвиля.
461. Пташине молоко.
462. Сон.
463. Запах.
464. Дні тижня.
465. Тижні, рік.
466. Місяці року.
467. Місяці року, рік.
468. Місяці, тижні,
дні року, рік.
469. Рік, місяці,
тижні, дні.
470. Влітку.
471. Час.
472. Дні тижня.

473. Сон.
474. Монета.
475. Тінь.
476. Плащ і дощ.
477. Кишені.
478. Рукавиця.
479. Чобіт.
480. Вікно.
481. Поріг.
482. Чоботи.
483. Оборіг і дах.
484. Стіни.
485. Клямка.
486. Покрівля на хаті.
487. Павутиння.
488. Вікно.
489. Чоботи.
490. Свічка.
491. Вогонь.

492. Дим.
493. Вогонь і дим.
494. Піч.
495. Свічка воскова.
496. Лампа.
497. Вогонь.
498. Свічка.
499. Стіл.
500. Стілець.
501. Відра.
502. Відра й коромисло.
503. Бочки, обруч, чіп.
504. Бочка.
505. Бочка, обруч, чіп.
506. Піч.
507. Піч, вогонь, дим.
508. Стіл, скатерть.
509. Горщик.
510. Сито.

-
511. Сито.
512. Кочерга.
513. Рогач.
514. Горщик.
515. Рогач.
516. Ніж.
517. Замок.
518. Горщик.
519. Горщик.
520. Сковорода.
521. Ложка.
522. Кухоль і відро.
523. З кухлем.
524. Замок.
525. Голка і нитка.
526. Наперсток.
527. Ножиці.
528. Дзеркало.
529. Віник.

-
530. Голка.
531. Голка з ниткою.
532. Замок.
533. Ключ.
534. Голка з ниткою.
535. Годинник.
536. Віник.
537. Віник.
538. Подушка.
539. Подушка.
540. Годинник.
541. Подушка.
542. Вірówka.
543. Ланцюг.
544. Годинник.
545. Дзеркало.
546. Хліб.
547. Обід на столі.
548. Ложки, зуби, язик.

-
549. Хліб.
550. Гречана каша
в горнятку.
551. Вареник.
552. Яйце.
553. Сіль.
554. Перець.
555. Горіх.
556. Повітря.
557. Електрика.
558. Куряче яйце.
559. Пляшка.
560. Дві лави
на покуті.
561. Без дробу.
562. Колиска.

V

563. Півень яйця не знесе.
564. Тридцять шість.
565. Чотири горобиці і три стовпці.
566. П'ять і сім.
567. П'ятдесят.
568. Вісімдесят.
569. Дві вбиті, а останні полетіли.
570. Трое.
571. Одна.
572. Відра і горшки.

573. Віз і поле.
574. Пліт і коноплі.
575. З житнього.
576. Літера М.
577. Літера Б.
578. Сорока.
579. Пес.
580. Рік — кір.
581. В кого голова найбільша.
582. Злодій.
583. На кабанові.
584. Восьмий піде.
585. Два кожухи.
586. Скаже: «Тпру!»
587. Очі, бо перше всього
дивляться, чи чистий.
588. Кору.
589. Земля, думка, сон.
590. Однаково.

591. На купку.
592. Другу підняв догори.
593. Спочатку треба сісти.
594. Через поріг.
595. У взутого в чоботи.
596. Від колін.
597. Без стуку.
598. Без шкуринки.
599. Без дна.
600. Бо голодний.
601. Бо нікуди обминути.
602. Бо не знає, де лежить.
603. Бо його не можна вимити.
604. Бо вночі не спить.
605. Бо даром не дають.
606. По землі.
607. У воді.
608. Порожньою.
609. Сухого.

-
610. Морської.
611. В повну.
612. З порожнього.
613. Півнячим.
614. Дівочою.
615. Залізничний.
616. Новий рік.
617. Мушка на гвинтівці.
618. В лютому.
619. На питання: «Чи спиш?»
620. Під мокрим.
621. Мокрим.
622. В склянці.
623. Коли мовчить.
624. Коли відчинені двері.
625. Коли його собака кусить.
626. Уві сні.
627. Коли виставить голову у вікно.
628. Двое. Три — від слова терти.

-
629. Жодної не треба, раз колесо добре.
630. Жодної, бо картопля не лазить.
631. Жодного, бо він скаче.
632. До середини лісу.
633. Не може, бо не вміє говорити.
634. Може. Та, що косить, — дівочу косу.
635. Доба.
636. Можна — на Північному полюсі.
637. Семафором.
638. З залізничного.
639. Сонячний.
640. Ні, бо між ними буде ніч.
641. Який стоїть.
642. Бурулька.
643. Літера Є.
644. Літера І.

-
645. Сіно.
646. Язик.
647. Лід.
648. Віршик.
649. Літерою О.
650. Літерою Р.
651. М'яким знаком.
652. Оборона.
653. Земну кулю.
654. Я-ми.
655. При-п'ять.
656. Ямал.
657. Ямайка.
658. Я-поні-я.
659. Грозний.
660. Прут.
661. Ізюм.
662. Орел.
663. Ворскла. бо має сім літер.

-
664. В Карські ворота.
665. Сева-сто-Поль.
666. До-мбра, фа-гот.
667. Таблиця множення.
668. Рахівниця.
669. Двадцять два рази.
670. Тридцять.
671. $(33 - 3) + (3 : 3)$.
672. $(33 \times 3) + (3 : 3)$.
673. $(111 - 11)$.
674. $1\frac{1}{2}$.
675. Може: трактористи були сестри.
676. Прокинутись.
677. Донбас.
678. Китай.
679. Тік — кіт.
680. Кора — нора — гора.
681. Краб — граб.

-
682. Гілка — білка.
683. Липа — пила.
684. Бриг — гриб.
685. Дірка.
686. Пір'їну.
687. Коли відображається
в воді.

З М І С Т

<i>Г. П. Березовський. Загадки українського народу</i>	3
Загадки	11
I	13
II	18
III	33
IV	75
V	96
Відгадки	113

Українські загадки
(На українському мові)

Редактор *І. М. Сінокіп*
Художник *В. О. Лісецький*
Художній редактор *М. П. Вуек*
Технічний редактор *О. П. Яхніс*
Коректор *О. С. Смоляна*

Здано на виробництво 18/V 1961 р.
Підписано до друку 6/XII 1961 р.
Формат паперу 60×90/64. Фізичн. друк.
арк. 2,5. Умовн. друк. арк. 2,5.
Обліково-видавн. арк. 2,515. БФ 16035.
Ціна 23 коп. Замовл. 574. Тираж 115 000.

Держлітвидав України.
Київ, Володимирська, 42.

4-а поліграффабрика
Головполіграфвидаву
Міністерства культури УРСР,
Київ, пл. Калініна, 2.

ВИДАННЯ
КИШЕНЬКОВОГО ФОРМАТУ

Жартівливі пісні. Збірник. (Українські народні жартівливі пісні). 224 стор. 25 коп.

Мудрість народна. (Збірник містить кращі українські приказки та прислів'я). 160 стор. 27 коп.

Народні перлини. Збірник найкращих українських народних пісень. 216 стор. 33 коп.

Народні усмішки. Збірник кращих гумористичних творів. 152 стор. 25 коп.

Струни серця. Збірник найпопулярніших українських пісень про кохання. 240 стор., в ледерин. опр. 34 коп., в опр. з штапелю — 40 коп.

Шевченко Т. *Лірика.* До збірника ввійшли поезії великого Кобзаря, покладені на музику. 112 стор. 25 коп.

Товариші!

Замовляйте, купуйте ці видання в усіх книгарнях облкниготоргів та споживчої кооперації, у відділах «Книга — поштою» облкниготоргів або республіканському магазині «Книга — поштою» (м. Київ-100, вул. Попудренка, № 26).

*ВІДВІДУЙТЕ КНИГАРНІ!
КОРИСТУЙТЕСЬ ПОСЛУГАМИ
«КНИГА — ПОШТОЮ»!*

